

Konverents HaridusLood

“Kas jagub? Kes vastutab?”

Lihula, 26. septembril 2025

AKADEEMIK JAAK AAVIKSOO
KAKSUS OÜ

EESTI HARIDUSES EI OLE PUUDU MITTE RAHA- VAID MÕISTLIKUST HARIDUSKORRALDUSEST

- Eesti hariduskulude tase on rahvusvahelises võrdluses heal tasemel
- Pea keegi ei ole rahul hariduse rahastamise tasemega
- Hariduses on rida pingeid, mida pole suudetud lahendada aastakümneid
- Kohati on rahapuudus karjuv, kohati rahastatakse olematu mõjuga üritusi

- HTM tellis 2023.a. hariduse rahastamise analüüsi
- See valmis 2024.a. mais:
<https://hm.ee/sites/default/files/documents/2024-07/HKA%20raport.pdf>
- **Selle järeldused on igati adekvaatsed ka täna**

EESTI HARIDUSKORRALDUS EI OLE ÜLESEHITATUD PÕHISEADUSELE

- Kehtiv haridusseadus võeti vastu 23.märtsil 1992 enne põhiseaduse vastuvõtmist
- Haridusseaduse ülesehituse loogika lähtub administratiivsest riigi- ja hariduskorraldusest, mitte põhiseadusliku õiguse haridusele tagamisest
- Osa alamtaseme seadusi on muudetud (alusharidusseadus, kõrgharidusseadus), osa on jätkuvalt administratiivsel loogikal põhinevad (põhikooli- ja gümnaasimiseadus).
- **Eesti vajab uut haridusseadust**

EESTI KOHALIKE OMAVALITSUSTE AUTONOOMIA EI OLE TAGATUD

- KOVid ei ole fiskaalselt sõltumatud
- KOVide tulude struktuur ja maht ei võimalda neil kanda täies mahus neile põhiseaduse ja teiste seadustega pandud kohustusi
- Toetuste osakaal tuludes, nende killustatus ja kaasnevad piirangud ei taga sisuliselt tarvilikku otsustuspädevust
- KOVide investeeringud on liiga tugevalt seotud keskvalitsuse politiseeritud huvidega
- **KOVide probleemid ei ole lahendatavad ilma rahastusmudeli põhimõtteliste muutusteta**

KOVide RAHALISELT SUURIM TEGEVUSVALDKOND ON HARIDUS

- KOVidel on põhivastutus alushariduse eest ja jagatud vastutus üldhariduse ja huvihariduse korralduse eest
- Alushariduse korralduses on probleeme kõige vähem
- Kõige suuremad probleemid on ebaselge vastutusjaotusega üldhariduses
- Rahalise surve all kipuvad esmalt kannatama kõik jagatud vastutusega valdkonnad, see toimub juba huvihariduses
- **Eesti hariduskorralduse suurim probleem on seotud vastutusjaotusega üldhariduses. See probleem, mille üheks osaks on õpetajate palgamure, ei lahene ilma selge vastutusjaotuse taastamise tasemel.**

VASTUTUSJAOTUS ÜLDHARIDUSES

- Kõige mõistlikum tundub ettepanel jätta põhiharidus täies mahus KOVide vastutusele, jättes võimaluse pidada ka kehtsime õppeasutusi riigiga sõlmivate halduslepingute alusel.
- Sellega peab kaasnema:
 - tarvilik finantsautonoomia, st rahaliste vahendite tagamine KOVide tulubaasis, mitte toetustena.
 - Otsustuspädevaus korralduslikes, sh koolivõrgu ja tööõiguslikes küsimustes
- HTMile jääksid haridusliku sisu (teenusestandardi) küsimused ja järelvalve nende täitmise üle
- **Pole ühtegi põhjust väita, et riik saab põhikooli korralduslike küsimustega paremini hakkama kui KOVid**

HARIDUSJUHI JA VASTUTUS

- Oleme liikumas hariduskorraldusse, kus ainsad subjektid on minister ja õpetajad, kes omavahel palgakaigast veavad
- Hariduskorralduses on otstarbekas lähtuda suuremal määral nn lähimusprintsibist – otsused võetakse vastu madalaimal võimalikul tasemel.
- See tähendab vastutuse kasvu nii ministeeriumi ametnike, kui ka KOVi haridusjuhtide ja eriti koolijuhtide tasemel.
- Koolijuht on juht ja liider, kes vastutab. Teda tuleb võimestada läbi eelarve, otsustuspädevuse ja palga, mitte arutult koolitada, juhendada ja poputada
- **Haridus vajab tugevaid koolijuhte, juhid aga vajavad usaldust, et suuta ka vastutada**

KES VAJAB ÜLERIIGILIST KARJÄÄRIMUDELIT?

- Riiklike karjäärimudelite kontseptsioon pärineb Preisimaalt ning on täiustatud Nõukogude Liidus. See on mõeldud nn teenistusaadli või siis nomenklatuuri loomiseks.
- Eestis on kahjuks koole ja isegi omavalitsusi, kus õpetajate töökorralduse aluseks on jätkuvalt nõukogudeaegne tarifikatsioonisüsteem
- Kelle huvides on sellise süsteemi taasloomine:
 - Kas need on nooremad, või pigem vanemad õpetajad?
 - Koolipidajad/koolijuhid või ametiühingud?
 - Õpilased/lapsevanead või õpetajad/ministeerium
- **Riiklik karjäärimudel kasvatab lojaalsust riigile, mitte pühendumust oma tööle, koolile ja õpilastele**

LASKE NEIL TEGUTSEDA, KES TAHAVAD JA SUUDAVAD

- Hariduskorraldus on raskesti muudetav, sest sellega kaasnevad riskid ja puudutatud on paljude huvid
- Seega võiks ka Eestis reformide ettevalmistamiseks mõelda pilootprojektide kasutamisele
- Meil on mitmeid KOVe, kelle soov ja võimekus hariduskorralduse muutmiseks on suurem kui ministeeriumil
- **Loogem seadusandlikud võimalused hariduskorralduslike pilootprojektide käivitamiseks KOVide poolt, kes seda soovivad ja suudavad.**

AJALOOOLINE TAGASIVAADE

- Eesti iseseisvumisel olid meie ülikoolid preisi-nõukogude mudeli kohaselt tavalised riigiasutused
- Majanduslanguse ja sotsiaalsete ümberkorralduste taustal oli ülikoolidel oma tuleviku kindlustamiseks vaja vabadust, sest ootused valitsusepoolsele tarvilisele hoolitsusele ja rahastamisele ei olnud realistlikud
- See vabadus realiseerus ülikooliseaduse vastuvõtmisega 1995. aastal, millega ülikoolid muudeti iseseisvateks avalik-õiguslikeks isikuteks. See sündis visioonist, millega suudeti veenda nii valitsust kui riigikogu ja presidenti.
- **Ummikseis Eesti hariduskorralduses vajab uut arenguimpulssi, mida võiksid kanda need subjektid, olgu KOVid, ülikoolid või ka näiteks riigigümnaasiumid, kel vanamoodi enam ei saa ega taha!**

AITÄH KUULAMAST JA
KAASA MÖTLEMÄST!